



### Eco'nun Dünyası

Diyelim ki Umberto Eco'nun 14 milyondan fazla satan *Göl'ün Adı* adlı kitabın yazarı olduğunu ve kitabını profesörlük görevini yaparken yazdığını bilmiyorsunuz. Ya da 65 yaşındaki İtalyan imbilincinin aynı zamanda bir yergici ve politik alanda önde gelen biri olduğunu da bilmiyorsunuz. Ama Eco'nun unutulmaz Mac-Dos karşılaştırmasını yaratan kişi olduğunu biliyorsunuzdur: Mac'in herkese birkaç basit adıyla (hiç olmazsa dökümanınız yazıcıdan çıktığında) Cennet'in Kralığına erişme şansı veren Katolik bir işletim sistemi olduğunu söylemişti. Buna karşın Dos "kişilerin yazılanları kendi yorumlarına göre değerlendirebileceği... ve herkesin mutlu sona ulaşmayacağına bilindiği" bir Protestan oluyor. Windows ise, "İngiliz usulü Katoliklik gibi —katedralde büyük ayınlar olurken istediğiniz zaman gizlice Dos'a gidip istediğiniz her şeyi değiştirebilmeniz" olasılık sağlıyor. Eco Windows 95'e bu karşılaştırmayı uyguladığında ortaya "saf Katoliklik" çıkıyor.

Eco, siyasi alanda İtalya'nın en etkin kişilerinden olmasına karşın (daha geçenlerde Kültür Bakanlığı'nı reddetti) iletişim devrimi üzerinde çalışmalarını sürdürüyor, ama yazılım konusundan çok teknolojinin politik uygulamalarına ve halka yayılmasına yönelik olarak. Tüm gücü ile Multimedya Galerisi adlı bir şeyi destekliyor. Daha çok hayal gücünden yoksun bir şirketin bir yazılıma verdiği isim gibi dursa da, ilk Multimedya Galerisi, Bolon-

ya'da halka açık bir multimedya kütüphanesi, bilgisayar eğitim merkezi ve Net bağlantısına sahip bir merkez olacak. Küçük bir ücret karşılığında yerel halkın e-posta gönderip nette dolaşabilmesine, yeni programları öğrenmesine ya da sadece siberkafede oturmasına izin verecek bir merkez. Merkezde birbirlerine ağla bağlı ve Net'e açık 50 modern bilgisayar, büyük bir multimedya, yazılım ve kitap-dergi kütüphanesi ile öğretmenler, teknisyenler ve kütüphaneciler olacak. Amaç basit: eğer Net'te okuyup yazabilme herkesin hakkı ise, halkın ona ulaşabilmesini devletin garanti etmesi gerekir.

Eco'nun Ne'tin, bilgisayarın ve etkilerinin geleceğine yönelik düşünceleri birçok bakımdan aydınlatıcı ve dikkat çekici. Değişimden korkmayarak onu hayatın bir parçası olarak kabul etmek, hatta hayatı değiştirmeye zorlamak konusundaki ısrarıyla Eco, örnek bir kullanıcı ve uygulayıcı oluyor. Wired'in Mart 1997 sayısında yayımlanan söyleşisinde şöyle diyor:

-Multimedya Galerisi'nin siber toplumun yaşanabilecek demokratik bir yer olmasına katkıda bulunacağını söylemişsiniz...

Ağa bağlı bir 1984'e doğru gidiyor olabiliriz. Şimdiki durumda Orwell'in öngördüğü alt tabakayı pasif, televizyona bağımlı, yeni teknolojilere ulaşamayan, ulaşsa da nasıl kullanacağını bilemeyen kitleler oluşturuyor. Onların üzerinde pasif kullanıcılardan oluşan bir üst tabaka var. Ofis çalışanları, hava yolu görevlileri gibi. Ve en üstte de oyunun kurallarını koyanlar bulunuyor. Tabii bu tabakalaşma gerçek toplumsal tabakalarla doğrudan ilintili değil. En üsttekiler, şehlerde yaşayan bilgisayar ustaları. Onların ortak tek özelliği onlara kontrol etme yeteneği sağlayan bilgileri. Halkın da böylesi bir üst tabakanın bilgi düzeyine ulaşmasını sağlamalıyız. Ama biliyoruz ki en yeni modemlere, ISDN bağlantısına ve çok iyi bir donanıma sahip olmaya birçok kullanıcının gücü yetmez. Özellikle sistemlerine her altı ayda bir yeni bir parça eklemeleri

gerekecekse... Öyleyse insanlara bedavaya ya da hiç olmazsa gereken telefon bağlantısı fiyatına ulaşım hakkı verelim.

-Peki neden Net'teki demokratikleşmeyi pazar ekonomisine bırakmıyoruz. Rekabet, fiyatları nasıl düşürüyor.

- Şöyle anlatalım. Benz ve diğerleri otomobili icat ettiklerinde pazarın 40 yıl sonra Henry Ford'un T Modeli ile kitlelere açılacağını bilmiyorlardı. Peki, insanları nasıl zenginlerin dışında kimsenin sahip olamayacağı bir ulaşım yöntemini kullanmaya ittiler? Kolay: saatle kiraladılar; bir de sürücü verdiler ve adına da taksit dediler. Bu sayede halk yeni teknolojiye ulaşabildi. Aynı zamanda bu sanayinin genişleyip T Modeli'nin ortaya çıkmasını sağladı. İtalya'da Net pazarı çok küçük; yalnızca 300 000 sürekli kullanıcı var. Bu da pazarda küçük bir lokma yalnızca. Ama yerel yönetimler sağladığı bağlantı noktalarından oluşan bir ağ yaratırsanız, önemli bir değişim de yaratmış olursunuz. Böylece, kitlelere T Modeli benzeri ucuz donanım, bağlantı ve bant genişliği verilmesinin öntü açılır.

- Tamircilerin ve ev hanımlarının Multimedya Galerisi'ne yığılacağına gerçekten inanıyor musunuz?

- Hayır, hemen olmayacak. Gutenberg baskı makinasını icat ettiğinde çalışan halk hemen İncil'in baskılarını almak için saldırmadı; bir yüzyıl sonra okumaya başladılar...

- Multimedya Galerisi'nin nesi o kadar özel peki? Sadece devlet tarafından çalıştırılan bir siberkafe değil mi?

- Tüm projeyi bir bakanlığın bekleme salonuna benzetmek istemiyoruz tabii ki. Ama Akdeniz kültürüne sahip olmanızın bir avantajını kullanacağız burada. Anglo-Saxon siberkafesinde yaşanan bir çeşit "mikro gösteri"dir. Çünkü Anglo-Saxon barlarına insanlar yalnızlıklarını biraz azaltmaya giderler. Öte yandan, Multimedya Galerisi'nde Akdenizlilerin yakınlığını kullanacağız. Bu, oranın mimarisinde de ortaya çıkacak. Kişilerin Net üzerinde ye-

ni buldukları güzel bir noktayı diğerleriyle paylaşmalarına olanak veren dev bir ortak ekran olması çok güzel olurdu örneğin.

Tek yaptıkları, şehrin diğer yerlerindeki hayaletlerle konuşmak olan 80 milyon insanın Net'e bağlı olmasında bir anlam görmüyorum. Multimedya Galerisi'nin amaçlarından biri de insanları evlerinden çıkartmak (ve birbirlerine yaklaştırmak)...

- Bu ortak ekran, bir insan-bir bilgisayar kuralını yıkıyor mu?

- Ben bir kullanıcıyım ve sekiz bilgisayarım var. Leonardo'nun yaşadığı günlerde kural bir kullanıcı-bir resim idi. İlk pikaplar çıktığında da aynı şey oldu. Hep birlikte resimlere bakmamızı ya da müzik dinlememizi sağlayan ortamlar yok mu? Bazı şeylerin gelişmesi için zaman tanımak lazım.

Bilgisayar konusundaki tartışmalarda ne düşünürlerse düşünsünler, Amerikalılar'ın çoğu modern uygarlıkta yeni bir çığır açtığı konusunda hemfikirler. Avrupalılar ise onu daha çok hoşlarına giden bir ev eşyası gibi görüyorlar: bulaşık makinası veya elektrikli traş makinası gibi. Bir çeşit merak azlığı var gibi durmuyor mu? Size bu konuda kim haklı? Herkesin beyzbol sevdiğini düşünen Amerikalılar mı? Yoksa çok sakın ve ironik oldukları için belki de Net'i ellerinden kaçırarak olan Avrupalılar mı?

Aynı şey televizyon ile de olmuştu. Avrupa'da ortaya çıkmadan önce ABD'nde televizyon pazarı doyum noktasına gelmişti. Televizyon ve sinemada bu kadar tutulan Amerikan kültür ve Amerikan üslubunun (Fransızlar çok rahatsız eden Disney erkenine bir bakın) Net'te aynı şekilde tutunamayacak olması çok ilginç.

Bir yıl önceye kadar Net'te İngilizce olmayan pek nokta yoktu. Şimdi Web'de ne zaman bir tarama yaparsam, Norveç, Polonya hatta Litvanya'dan noktalar buluyorum. Ve bunun ilginç bir etkisi olacak, Amerikalılar gerçekten ihtiyaç duydukları bir bilgiye rastlarırsa, "Beş derste Norveççe" kursuna yazılmayacaklar. Ama düşünmeye başlayacaklar. Diğer kültürlerin ve bakış açıları-

nın varolduğunu anlayacaklar. Bu, Net'in tekel karşıtı doğasının güzel yönlerinden biri: teknolojiye hakim olmak bilgiye hakim olmak anlamına gelmiyor.

Ve merak azlığı konusuna gelecek olursak, ben böyle bir şeyin doğruluğuna kuşkuyla bakıyorum. Ama Amerika Birleşik Devletleri'nde de basın çok üzerine düşmek istemediği bir hayal kırıklığı var. Sadece dikkat çekici olayları duyuyoruz.

- 1967'de "Bir İmbilimsel Gerilla Savaşına Doğru" adlı etkileyici bir eserinizi yayımlandı. Bir kültür gerillasının asil hedefinin televizyon stüdyosu değil, seyreden insanların koltukları olduğunu yazmıştınız. Diğer bir deyişle: İnsanlara aldıkları mesajları eleştirmelerini sağlayacak yollar sağlarsanız, bu mesajların güçlü politik etkiler yaratmaları zorlaşır. Ne çeşit eleştirisel yollardan bahsediyorsunuz burada?

- Birkaç basit beceriden bahsediyoruz şimdi. Yılları getirdiği birikimle bir kitapçıya girip oranın yapısını kısa sürede anlayabiliyorum. Bir kitaba bakıp taşıdığı birkaç işaretten içeriği konusunda iyi bir tahmin yürütebiliyorum. "Harvard University Press" kelimelerini gördüğümde, ucuz bir aşk romanına bakmadığımı anlayabiliyorum. Ana Net'te bu beceriye sahip değilim.

- Üstüne üstlük kitapçıda yere gelişigüzel saçılmış kitaplarla başımız deritte, öyle mi?

- Durum gerçekten dediğiniz gibi. Peki bu dağınıklıkla nasıl başa çıkacağız? Basit işaretler öğrenmeye çalışıyorum. Ama burada da bir sorun var. "indiana.edu" ile biten bir URL'ye gittiğimde Indiana Üniversitesi ile ilgili bir şey bulmayı umut ediyorum. Ama umduğumla bulduğum bir değil; işaret dereği gayet yanlış olabiliyor. Oradan, çok azı eğitimle ilgili çeşitli şeyler çıkabiliyor. İşaretler arasında yolunuzu bulmayı öğrenmemiz gerekiyor. "Pastorel bir şiiri bir eleştiri yazısından ayırmamızı sağlayan" im yeteneklerimizi elden geçirip bu soruna uygulamamız gerek.

Geçen gün Neo-Nazi noktalarına bakmaya niyetlenmiştim. Tarama programlarının mantıklarına güvenerseniz, en faşist noktanın en çok Nazi kelimesi içeren

nokta olduğuna karar verirsiniz. Ama aslında anti-faşist bir gruba ait olduğunu görüyorsunuz.

Bu kabiliyetleri deneme-yapılma ile geliştirebilirsiniz. Veya bilgili Net kullanıcılarına sorabilirsiniz. Ama en kolay ve emin yöntem, hepsi farklı seviyede birçok kullanıcının olduğu bir ortamdaki ortak bilgidir yararlanmaktır. Bu bir üniversite birinci sınıf öğrencisinin ders seçmesine benzer. Üniversitenin yayınlarında "şu hocanın dersini alma, çok zorlanırsın" yazılmaz. Ama ikinci sınıftakilerle kantinde yapılacak kısa bir konuşma oldukça aydınlatıcı olur.

- Modernizmin gelişmesi durmuşu benziyor. İnsanlar artık deneysel etkilerini başka kaynaklardan (Net gibi) mı karşılıyorlar? Belki de Joyce Web'de dolaşmış olsaydı Finnegan'ın Uyanışı yer-



ne Rüzgâr Gibi Geçti'yi yazardı.

- Ben tam tersini düşünüyorum. Eğer Margaret Mitchell Web'de dolaşabilmiş olsaydı, Finnegan'ın Uyanışı'nı yazardı. Joyce zaten hep "Net'teydi".

- Ama yazma tekniği hiperyazının ortaya çıkmasıyla değişmedi mi? Yazarlığın "caz gibi bitmeyen bir hikaye"ye dönüştüğünü yazan Michael Joyce ile aynı fikirde misiniz?

- Pek değil. Unutmamak gerekir ki zaten profesyonel bir yazarın düşüncelerini kağıda dökmeye sürecinde zaten önemli teknolojik bir değişiklik oldu. Eserini kağıda dökerken hangi modern yazarın daktilo, hangisinin el yazısını kullandığını sadece yazı stillerini inceleyerek söyleyebilir misiniz?

- Haklısınız, ancak yazarın kullandığı ortamın ortaya çıkan eserde çok az etkisi oluyorsa, Michael Heim'in kelime işleme biçiminin yazıya olan yaklaşımımızı değiştirdiği, sonuçta ortaya çıkan ürünün konusundan çok fikirler ekran üzerinde onları düzenle-

meye ittiği yolundaki görüşüne ne diyorsunuz?

- Bu konuda çok yazdım; örneğin "kes-ve-yaptır"ın diller üzerindeki etkileri, yazı aletleri olarak kalem ve bilgisayar arasındaki psikolojik ilişkiler ve bilgisayarın karşılaştırmalı dilbilim konusunda yaratacağı etki gibi.

- Pekiyi, bir sonraki eserinizi yaratmak için bilgisayar kullanacak olsaydınız nasıl yapardınız?

- Bompiani tarafından basılmış olan Come si scrive un romanzo (Nasıl Roman Yazmalı) adlı bir antoloji için yazdığım bir yazıdan alıntı yapmak en güzel cevap olacaktır.

"Bilgisayara yaklaşık yüz tane romanı, İncil'i, Kuran'ı, birkaç telefon rehberini (isimler için çok yararlı oluyor) tarayarak yükledim. Yaklaşık yüz, yüz yirmi bin sayfa. Sonra basit bir programla



hepsini gelişigüzel karıştırıp birkaç küçük değişiklik yaptım — tüm "A"ları çıkarmak gibi. Böylece bir eser yaratmış olurum. Sonra hepsinin çıktısını alıp birkaç kere dikkatlice önemli yerlerin altını çizerek okudum. Hepsini bir kamyonete doldurup yakmaya götürürdüm. Onlar orada yanarken, bir ağacın altına yerleşip elimde kalem ve kağıdımla düşüncelerimi birkaç satıra yazana kadar serbest bırakırdım. Örneğin: "Ay gökyüzünün derinlerinde geziyor-orman paslanıyor" gibi.

İlk başta çok muhteşem bir roman çıkamaz. Ama bu önemli değil. Önemli olan bir yerden başlamaktır.

- Marshall McLuhan konusundaki görüşleriniz ne? "Küresel köy"ün gereğinden abartılı bir benzetme olduğunu söylemiş ve "elektronik toplumun asıl sorununun yalnızlık" olduğunu yazmıştınız. Gerçekten McLuhan'ın felsefesinin, sadık izleyicilerini tatmin etmekten uzak olduğunu mu düşünüyorsunuz?

- McLuhan zaten felsefeci değildi — talebin nerede olduğunu görebilen bir sosyologdu. Bugün hayatta olsaydı, 30 ya da 40 yıl öncesinde yazdıklarıyla çelişen kitaplar yazardı. Olan şu ki, hiç olmazsa biraz doğru çıkan bir küresel köy kehanetiyle ortaya çıktı. Tamamen yanlış çıkan "kitabın sonu" kehanetini ve İnternet'ten çok televizyon için geçerli olan muhteşem bir slogan olan "Ortam Mesajdır"ı unutmamak gerekir.

Örneğin biraz oynamak istediğiniz, tarama programınıza ilk önce "hurafe" ve sonra "uzaylı" en son olarak da "hurafe VE uzaylı" aratınız. En son durumda ortam kesinlikle mesaj olacaktır. Ama Net'i ciddi olarak kullanmaya başladığımızda, onun, televizyonun hedeflediği gibi her şeyi kendi varlığının altına almaya çalışmadığını fark edersiniz. Chaucer'in eserlerini almakla futbol dedikodularına bakmak arasında amaç farkı vardır.

Sonuçta bir soruya geliyoruz: Net'i televizyon ve radyodan farklı olarak, aklımız başımızdan gitmiş bir şekilde kullanamayız. Web noktalarında turlayabiliriz ama televizyon kanallarında yaptığımız gibi dikkatsizce yapamam, çünkü daha önce gittiğim bir yeri tekrar bulmam çok zordur diğer türlü. Gecikme için de (telefon ve İnternet servis sunucuma) para veriyorum.

- Geçenlerde, kitabın geleceği konusundaki bir sempozyumda McLuhan'ın "Gutenberg Evreni'nin sonu" ifadesinin, Victor Hugo'nun Norddam'ın Kamburu adlı eserindeki kehanetin başka bir şekilde söyleniş olduğunu söylemişsiniz: Bir kitabı çok sevdiği katedral ile karşılaştıran Frodo "Ceci tuera cela" diyordu —bu, onu öldürecek; kitap katedral öldürecek; alfabe ikonu öldürecek. Öyle mi oldu?

- Katedral tabii ki bazı işlevlerini yitirdi; bunların büyük bir kısmı televizyona gitti. Ama yerine yenilerini aldı. Daha önce fotoğrafçılığın insanların görüntülerini saklama görevini nasıl resimden aldığını yazmıştım. Ama resim ölmedi. Aksine özgür kaldı ve riskler alabildi. Ressamlar canları istedikçe hâlâ portre yapıyorlar.